

модель : Монографія / С. О. Кузніченко. - Сімферополь: КРП “Вид-во “Кримнавчпреддержаввидав”, 2009. - 500 с.

12. Ларин А.М. Чрезвычайные ситуации и деятельность правоохранительных органов / А.М. Ларин // Право и чрезвычайные ситуации: Сб. статей. - М.: Изд-во ИГИП РАН, 1992. - С. 108-115

13. Лесков С. Взрыв поездов под Уфой: пять лет спустя прорабы назначены стрелочниками / С. Лесков // Известия. - 1994. - 15 ноября.

14. Медведев Г. У. Чернобыльская хроника. - М.: Современник, 1989.

15. Микеев А. К. Управление деятельностью органов внутренних дел при чрезвычайных ситуациях природного и техногенного характера / А. К. Микеев, Б. Н. Порфирьев. - М., 1995.

16. Петрухин И. Л. Правовой режим в условиях социального бедствия / И. Л. Петрухин // Государство и право. - 1993. - № 2.

17. Петрухин И. Л. Чрезвычайное положение и права человека / И. Л. Петрухин // Обеспечение безопасности населения и территории. - М., 1994.

18. Рушайло В. Б. Конституционные и административно-правовые основы содержания режима военного

положения в Российской Федерации / В. Б. Рушайло // Право и политика. - 2003. - № 12.

19. Савичев В. Н. Основы организации административной деятельности ОВД при ликвидации последствий на АЭС / В. Н. Савичев. - Минск, 1990.

20. Сборник законов РФ. - 1925. - № 25. - С. 167

21. Сборник законов СССР. 1938-1967 гг. - М., 1968. - Т. 2. - С. 663.

22. Сила подземной стихии // Аргументы и факты. - 1988. - № 51.

23. Смыслов Б.К. Внутренние войска / Б.К. Смыслов // Чернобыль: Катастрофа. Подвиг. Уроки и выводы. - М.: Интер-Весы, 1996.

24. Тревога в Цхинвали // Социалистическая индустрия. - 1988. - 26 апреля.

25. Янгол Н. Г. Правовой режим чрезвычайного положения, вводимый в условиях обострения социальных конфликтов / Н. Г. Янгол. - СПб.: СПБУ МВД России, 1994.

Гончарук Д.О.
здобувач ОдУВС
Надійшла до редакції: 02.04.2013

УДК 321(091)

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Чернишова О. О.

Й цінності інтелектуальної праці, гуманізації та демократизації суспільства.

Споконвічно результати інтелектуальної діяльності людини виступали в якості невіддільного від неї способу існування й не були самостійним об'єктом суспільних відносин. Міфологічна, а потім і релігійна свідомість, які передують формуванню логічної свідомості, базувалися саме на результатах творчої уяви первісної людини. Не здійснивши наукового пізнання навколошньої дійсності, людина задовольнялася примітивним поясненням того, що трапилося, щоб поділитися цим з навколошніми. Міфи, епоси, легенди, наскальний живопис являли собою не тільки вираження творчих емоцій, а й виступали засобом мислення, були життєво необхідні для людського суспільства й природно ставали його надбанням.

З розвитком науки й техніки, з переходом до державної організації, до товарного виробництва відношення людини до результатів інтелектуальної діяльності значно змінилося. Продукти цієї діяльності ще не стали об'єктом суспільних відносин, однак, можливість їх вільного використання третіми особами стала обмежуватися різними засобами. Негативної оцінки з боку суспільства заслуговували не тільки присвоєння третьими особами прав авторства на ті або інші продукти інтелектуальної праці, а й використання третьими особами створених не ними інтелектуальних продуктів, які дозволяли одержати вигоди як матеріального, так і нематеріального характеру.

У зв'язку з цим ще в Стародавньому Світі відомі зародження правової охорони прав інтелектуальної власності, але творці інтелектуальних продуктів прагнули самостійно захиститися від подібних несумлінних користувачів шляхом поширення звичаю ставити клейма на вироби з глини, кераміки, шкіри й т.п. Так, у Стародавній Греції один зі стилів вазопису був

© О.О. Чернишова, 2013

червонофігурний. Завдяки їхнім маркуванням, сьогодні нам відомі імена прославлених майстрів: Брига, Дурида, Єфронія. Подібні знаки не тільки фіксували зв'язок між товаром і його виробником, а й позначали знаки володіння правом на їх встановлення.

Розвиток господарства Стародавнього Риму зумовив складні товарні й пов'язані з ними суспільні відносини, що призвело до закріплення в праві різних форм власності, які відображають зв'язки щодо майна. Римське право класичного періоду виробило поняття речі як окремої, юридично самостійної матеріальної речі з чіткими просторовими межами, а також як будь-якого об'єкта, "у тому числі й нематеріального", приватного права.

Звичайно, римські юристи не говорили про те, що результати творчої діяльності слід розглядати як речі "безтілесні", однак сам підхід до регулювання зобов'язань і відносин, пов'язаних з певними правами, як об'єктами права власності, впливув на появу в праві категорії "інтелектуальна власність". У зв'язку з цим, зазначене можна розглядати як перший період у процесі розвитку протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності - зародження.

Феодальні відносини власності, насамперед на землю, існували при наявності різних станів і визнанні політичних, соціальних і публічно-правових відносин феодал-vasal. При цьому "право власності розділялося між двома власниками з позиції ієархії, як верховний і підлеглий власник" [11, 123]. Власник, реалізуючи весь комплекс повноважень стосовно речі, "здійснює їх у відношенні свого, особливого боку речі й особливим чином, тобто відбувається поділ режимів користування, володіння й розпорядження між власниками". Право користування річчю "перебуває в особливій і виключній власності підлеглого власника, він може законно розпоряджатися нею настільки повно, наскільки цим не применшує права, що належать верховному власникові".

Таке трактування права власності пояснює вирішення питань виробництва (також і продуктів інтелектуальної діяльності) у середньовічній Європі шляхом видачі привілеїв для здійснення певного виду діяльності, коли "верховний" власник дозволяв володіти, користуватися й розпоряджатися своєю власністю "підлеглому" власникові для здійснення його інтересів.

Крім об'єктів промислової власності правовому регулюванню піддалися й такі результати творчої діяльності, як літературні твори, масовому поширенню й тиражуванню яких сприяв винахід друкарства. Друкарі й книготорговці витрачали значні кошти на придбання паперу, купівлю верстатів, наймання робочої сили, передбачаючи окупити витрати й отримати прибуток з коштів, здобутих від реалізації створеної продукції. Тому вони були зацікавлені в захисті від продавців незаконних копій, що полягав в одержанні друкарями виключного права на відтворення друкованих копій та їх поширення протягом певного обмеженого строку. Звідси й пішла англійська назва авторського права "copyright", тобто право на копію.

Так, в Англії практика передачі технологій і створення нових галузей промисловості стала розвиватися з XIII століття, а вже в XIV столітті королівською владою надавалися особливі привілеї особам, які займалися створенням галузей промисловості, заснованих на застосуванні нових іноземних технологій, для того, щоб підтримати їх. Така підтримка набуvalа форми

"побажання особі, яка впроваджуvalа нову технологію, виключних прав використовувати її на строк, досить довгий для того, щоб можна було її освоїти".

У період XIV-XVI століття окрім результатів творчості й права на їх використання почали одержувати правову регламентацію, необхідність якої була викликана об'єктивними причинами й носила закономірний характер, впровадження інтелектуальних досягнень у промисловість сприяло розвитку капіталістичного виробництва, дозволяло підвищувати його продуктивність і ефективність.

Також з XVII століття підсилився рух авторів творів, які намагалися захистити свої права на створені ними твори. Отже, саме після виникнення друкарства починає складатися правова охорона творів науки, літератури й мистецтва у формі привілеїв. В Англії це призвело до створення першого закону про авторське право, відомого як "Устав королеви Анни" 1710 року. Слід зазначити, що згаданий законодавчий акт, його основні філософські концепції й принципи використовувалися в законодавчих і нормативних актах, які розроблялися надалі. Окрім того, він завершив період становлення протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності, який відбувався протягом V - XVII ст.

У 1791 році було прийнято французький Патентний закон, в якому зазначалося, що "усяка нова ідея, проголошення й здійснення якої може бути корисним для суспільства, належить тому, хто її створив, і було б обмеженням прав людини не розглядати новий промисловий винахід як власність його творця" [16, 84]. У Законі штату Массачусетс 1789 року вказувалося, що "немає власності, що належить людині більш ніж та, яка є результатом його розумової праці" [9, 22], аналогічні конструкції були закріплені в законодавствах Саксонії, Пруссії, Данії й ряду інших країн.

Таким чином, XVII - XIX ст. були періодом вирішального становлення й зміцнення правових позицій результатів творчої діяльності й прав на їх використання, що поклав початок державного регулювання відносин, пов'язаних з інтелектуальними продуктами.

Слід зазначити, що незважаючи на те, що авторське й патентне правове регулювання здійснювалося незалежно одне від одного, йому були властиві збережені й у цей час загальні ознаки, що підкresлюють норми дореволюційного законодавства Росії, в склад якої входила Україна, в галузі авторського й винахідницького права, що поклало початок праву "розумової" власності [17, 61]. Разом із цим, незважаючи на достатньо пізнішу появу (у порівнянні із західними країнами), воно являє собою досить яскравий приклад правового регулювання відповідних відносин у XIX столітті, тому що було розроблено на основі передового законодавства країн Західної Європи.

Об'єктом правової регламентації авторського та винахідницького права були суспільні відносини, пов'язані винятково з використанням власної творчої діяльності, промислових технологій, винаходів, творів літератури, мистецтва тощо. Законодавство чітко розмежувало інтелектуальні продукти і їх матеріальне втілення й визнавало об'єктом власності авторів і те і інше. Так, Цензурний статут від 22 квітня 1828 року містив главу "О сочинителях и издателях книг", а як додаток до нього - "Положення про права авторів", яке надавало авторові або перекладачеві літературного твору "виключне право користуватися все життя свою

виданням і продавати його за своїм розсудом як майно придбане” (§ 1 Положення). Окрім того, він закріплював поняття контрафакції, яке полягало в порушенні прав автора без його дозволу. Також зазначалось, що Цензурний комітет і Головне Управління Цензури здійснює нагляд за дотриманням прав авторів, але переслідування за контрафакцію може бути розпочато лише за скаргою того, чиї права були порушені, що свідчить про відсутність належного механізму протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності.

Також можна згадати “Положення про привілеї”, затверджене імператором Миколою I 22 листопада 1833 року, яке передбачало такі охоронювані привілеї на “загальнокорисні предмети, способи виробництва в мистецтвах, мануфактурах і ремеслах”, які були власністю тієї особи, ким були зроблені. Звертаємо увагу на те, що власник міг розпоряджатися як “об’єктом, на який виданий привілей, так і самим привілеєм” [18, 14].

Отже, відносини, пов’язані з нематеріальними об’єктами, стали предметом правового регулювання російського законодавства. Їх специфічність обумовила необхідність проведення досліджень результатів творчої діяльності в рамках правової науки, розробки спеціальних методів правової регламентації, визначення місця інтелектуальних продуктів у системі об’єктів правових відносин.

Аналіз законодавчих актів Російської імперії, що діяли на території України, дає змогу дійти висновку, що вперше закріплення відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності на законодавчому рівні було здійснено в першій половині XIX ст. У Зводі законів Російської імперії (1832 р.) та його подальших редакціях 1845 р., 1857 р., 1885 р. - систематизованому збірнику законів Російської імперії, підготовленому протягом 1826-1830 рр. спеціальною комісією під керівництвом М.М. Сперанського. Загалом Звод законів Російської імперії складався з 15 томів, що врегульовували правовідносини в різних галузях права, також і кримінальному праві.

Отже, можна зробити висновок, що протидія адміністративним правопорушенням у сфері інтелектуальної власності у XVII - XIX століттях здійснювалася за рахунок особистих зусиль авторів (правовласників), а також діяльності організацій, що здійснювали колективне управління авторськими правами. Роль держави обмежувалася прийняттям нормативно-правових актів щодо захисту прав інтелектуальної власності, визначенням видів правопорушень у зазначеній сфері й відповідальності за них. Крім цього цей період характеризувався відсутністю комплексної системи заходів протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності.

Кримінальним уложенням 1903 року, на відміну від Зводу законів Російської імперії 1932 року, захищались не лише авторське право, а й відповідні права промислової власності. Крім того, було криміналізовано нові форми порушення авторського права. Не менш важливою його особливістю було те, що справи про порушення чужого авторського права й права промислової власності починалися не інакше, як за скаргою потерпілого. Навіть вирок про покарання скасовувався, якщо особа, яка принесла скаргу стосовно дій порушника прав інтелектуальної власності, примириться з винним до виконання винесеного вироку суду.

Суттєві зміни в російському авторському законодавстві

відбулися з прийняттям 20 березня 1911 року “Положення про авторське право”. На думку О.Л. Сергєєва, цей закон був розроблений на основі кращих зразків західноєвропейських законодавств тих часів [25, 38].

Після Жовтневої революції 1917 року Положення про авторське право було скасовано. Лише 30 січня 1925 р. були прийняті Основи авторського права. Саме цим пояснюється те, що в Україні з 1925 по 1929 роки приймалися лише нормативні акти з окремих проблем авторського права, зокрема постанова РНК УРСР від 8 грудня 1925 р. “Про авторський гонорар за публічне виконання драматичних і музичних творів” [26, 90]. Так, наприклад, в авторському праві практикувалося застосування типових авторських договорів, що мали для сторін нормативний характер. Основною формою охорони винаходів і промислових зразків було авторське свідоцтво, що закріплювало виняткове право на використання технічних і художньо-конструкторських рішень не за їх творцями, а за державою.

Багато положень з Основ авторського права були згодом перенесені в українське законодавство про авторське право. Проте термін дії авторського права після смерті автора було скорочено до 25 років, а в Основах авторського права СРСР від 16 травня 1928 р. авторське право визнавалось лише за життя автора. Основи допускали можливість будь-якої об’єктивізації творів, на які поширювалось авторське право (як союзного, так і республіканського законодавства). Зазначений нормативно-правовий акт залишився чинним до другої кодифікації цивільного законодавства - прийняття Цивільного кодексу РРФСР від 11 червня 1964 р., який врегульовував авторське право.

Наукові дослідження зазначеної проблеми не були висвітлені відповідним чином, однак, для існуючої на той період правової доктрини не було необхідності в обґрунтуванні і юридичному закріпленні охорони й захисту інтересів людей, які займаються інтелектуальною діяльністю [25, 4]. Для організації та здійснення управління авторськими правами в Україні було створено Агентство з захисту авторських прав, яке в 1938 році увійшло до Всесоюзного управління по охороні авторських прав (ВУОАП), на базі якого в 1973 році було створено Всесоюзне агентство з авторських прав (ВААП), яке стало єдиним представником авторів з питань авторського права. У союзних республіках існували республіканські відділення ВААП. Агентство було посередником між авторами й видавництвами, між радянськими авторами й зарубіжними видавництвами, між зарубіжними авторами й радянськими видавництвами. ВААП збирал і розподіляв авторську винагороду за використання творів радянських та іноземних авторів у СРСР, а також за використання творів радянських авторів за кордоном.

Цивільний кодекс УРСР, прийнятий Верховною Радою УРСР 18 липня 1963 р., також містив розділ IV “Авторське право”, що складався з 44 статей (ст.ст. 472-516 ЦК УРСР), одна з яких закріплювала порядок захисту авторського права шляхом вимагання поновлення порушеного права та відшкодування збитків (за наявності), накладання судом на порушника штрафу. Після прийняття ЦК було прийнято ряд нормативних актів з окремих питань авторського права, наприклад, про розмір ставок авторського гонорару за використання тих чи інших творів, про авторські договори та ін.

Пізніше, 14 липня 1967 р. у Стокгольмі була підписана Конвенція, яка заснувала Всесвітню

організацію інтелектуальної власності. Основними завданнями цієї організації, що має з 1974 року статус спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй, є заохочення творчої діяльності та забезпечення захисту інтелектуальної власності в усьому світі.

Отже, поняття “інтелектуальна власність” було запроваджено в міжнародно-правовій практиці. У зв’язку з ратифікацією зазначененої Конвенції Радянським Союзом, поняття “інтелектуальна власність” знайшло своє вираження в законодавстві.

Вже на Першому З’їзді народних депутатів розглядалися питання стосовно гідного забезпечення інтересів творчої інтелігенції, що й зумовило законодавче закріплення терміну “інтелектуальна власність”. Так, у законі СРСР від 6 березня 1990 року “Про власність в СРСР” вказувалося, що відносини по створенню й використанню інтелектуальної власності регулюються спеціальним законодавством СРСР, союзних і автономних республік, іншими союзними актами. Також говорилося про те, що відносини щодо створення й використання творів науки, літератури й мистецтва, відкриттів, винаходів, раціоналізаторських пропозицій, промислових зразків, інших об’єктів інтелектуальної власності, крім регулювання авторським правом і цивільним законодавством, регулюються також нормативним договором.

Проголошення незалежності в Україні стало початковим етапом формування самостійної політики у всіх сферах життєдіяльності суспільства, реформування державних органів виконавчої влади, що призвело до розвитку організаційних і правових зasad протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності.

Так, з визнанням України незалежною державою, у різних сферах діяльності почали створюватися державні структури управління різних напрямків. Постановою Кабінету Міністрів № 154 від 25 квітня 1992 року створено Державне агентство України з авторських і суміжних прав при Кабінеті Міністрів України (ДААСП України) як орган державного управління, який реалізовував політику України у сфері авторського права.

За час функціонування ДААСП України були зроблені певні кроки щодо вдосконалення авторського правового поля. У грудні 1993 року Верховною Радою України прийнятий Закон України “Про авторське право і суміжні права”, який пройшов експертизу фахівців, одержав позитивну оцінку європейських експертів і ВОІВ. Закон вступив у дію від дня публікації - з 23 лютого 1994 року.

Саме в лютому 1994 року Кодекс Української РСР про адміністративні правопорушення було доповнено ст.ст. 51² “Порушення прав на об’єкт права інтелектуальної власності” та 164³ “Недобросовісна конкуренція”, що надало можливість державним органам активно діяти на шляху протидії адміністративним правопорушенням у сфері інтелектуальної власності.

Згодом було прийнято також ряд нормативних актів, у тому числі Закон України “Про захист від недобросовісної конкуренції” від 7 червня 1996 р., Постанова Кабінету Міністрів України “Про мінімальні ставки авторської винагороди за використання творів літератури і мистецтва” № 784 від 18 листопада 1994 р. та “Про державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва” № 532 від 18 липня 1995 р..

Такого роду діяльність продемонструвала готовність України до зближення з міжнародними структурами з питань авторського права й суміжних прав, що

дозволило Верховній Раді України в травні 1995 року прийняти Закон “Про приєднання України до Бернської конвенції “Про охорону літературних і художніх творів”, а з жовтня 1995 року стати членом цієї Конвенції. Остаточне визнання й законодавче закріплення поняття “інтелектуальна власність” одержала в Конституції України 1996 року в статті 41, де зазначено: “Кожний має право володіти, користуватися й розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності” [27]. З прийняттям нової Конституції України, норми речового права власності стали поширюватися й на інші нормативно-правові акти.

Указом Президента України “Про зміни в системі центральних органів виконавчої влади України” № 250 від 13 березня 1999 р. було створено Державний комітет України з питань науки та інтелектуальної власності на базі Міністерства України в справах науки і технологій, Державного патентного відомства України та Державного агентства України з авторських і суміжних прав, що були ліквідовани. Але Державний комітет України з питань науки та інтелектуальної власності не зміг забезпечити ефективне функціонування державної системи захисту прав інтелектуальної власності; не була створена організаційна структура, здатна належним чином виконувати всі функції діючого патентного відомства. У зв’язку з цим, Президент України підписав Указ “Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади” № 1573 від 15 грудня 1999 р., який зупинив дію Указу Президента України № 250 від 13 березня 1999 р. і постановив утворити Міністерство освіти і науки України - на базі Міністерства освіти України та Державного комітету України з питань науки та інтелектуальної власності, які були ліквідовани.

Так, особливої уваги, на нашу думку, заслуговує прийняття у вересні 2000 р. “Програми інтеграції України до Європейського Союзу”, у 2001 році - Указу Президента України “Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні”, а також активізація політики щодо приєднання України до СОТ. Саме це дало поштовх для подальшого розвитку організаційної структури протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності, а саме були створені: при Кабінеті Міністрів України - Міжвідомчий комітет з проблем захисту прав на об’єкти інтелектуальної власності; у структурі Департаменту Державної служби боротьби з економічною злочинністю України - відділи боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності та комп’ютерних технологій, завдання яких полягають у виявленні й припиненні порушення прав інтелектуальної власності; Державний департамент інтелектуальної власності.

Також необхідно зазначити, що період з 2000 року характеризується активізацією законодавчої діяльності у сфері інтелектуальної власності й прийняттям сучасних нормативно-правових актів щодо протидії правопорушенням у зазначеній сфері.

До таких нормативно-правових актів можна віднести: Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст. ст. 51², 164³, 164⁶, 164⁷, 164⁹, 164¹³); Цивільний кодекс України (Книгу четверту “Право інтелектуальної власності”); Митний кодекс України (Розділ X “Контроль за переміщенням через митний кордон України товарів, що містять об’єкти прав інтелектуальної власності”); Кримінальний кодекс України (ст.ст. 176, 177, 229); Закони України: “Про особливості державного регулювання діяльності суб’єктів господарювання, пов’яза-

ної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування”; “Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп’ютерних програм, баз даних”, “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”; Укази Президента України: “Про затвердження Правил роздрібної торгівлі примірниками аудіовізуальних творів і фонограм”, “Про затвердження Положення про державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів”, “Про затвердження Положення з питань розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп’ютерних програм, баз даних” та ін.

На сучасному етапі протидію правопорушенням у сфері інтелектуальної власності можна охарактеризувати як складну діяльність, яка потребує вдосконалення й реалізації комплексу невідкладних заходів, як з боку влади, так і з боку суспільства, що неможливі без ретельного аналізу її розвитку протягом тривалого часу.

Отже, історико-правовий аналіз виникнення й розвитку інтелектуальної власності дозволяє здійснити періодизацію протидії правопорушенням у зазначеній сфері: перший період - зародження (III ст. до н.е. - II ст.), другий - становлення (V - XVII ст.); третій - розвиток (XVII - XIX ст.), четвертий - стабілізація (з XIX ст. по сьогодення).

Дослідження генезису протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності, яка охоплює комплекс правових і організаційних заходів, що застосовуються з метою недопущення вчинення противоправних діянь у сфері інтелектуальної власності, запобігання їх розвитку шляхом припинення, а також виявлення осіб, які їх вчинили, і притягнення винних до відповідальності, є запорукою ефективності зазначеної діяльності на сучасному етапі.

Література

1. Тарасова О.О. Інтелектуальна власність як правова категорія [Текст] / О.О. Тарасова // Ринкова економіка: сучасна теорія та практика. - Одеса, 2008. - С. 250-254.

2. Зелинский Ф.Ф. История античной культуры [Текст] / Ф.Ф. Зелинский; [ред. и прим. С.П. Заикина]. - 2-е изд. - СПб.: Марс, 1995. - 380 с.: ил. - (Сер.: Modus vivendi).

3. Бартошек М. Римское право: понятия, термины, определения [Текст] / М. Бартошек; [пер. с чеш. Ю.В. Преснякова]. - М.: Юрид.лит., 1989. - 448 с.

4. Венедиктов А.В. Государственная социалистическая собственность [Текст] / А.В. Венедиктов; [отв.ред. В.К. Райхер]. - М.; Л.: АН СССР, 1948. - 839 с.

5. Интеллектуальная собственность: законодательство и практика его применения [Текст]: учеб. пособ. / [В.В. Белов, Г.В. Витальев, Г.М. Денисов]. - М.: Юристъ. - 1997. - 286 с.

6. Пиленко А. Право изобретателя. Привилегии на изобретения и их защита в русском и международном праве: историко-догматическое исследование [Текст] / А. Пилипенко. - СПб.: Тип. М.М. Стасюlevича, 1902 - 1903. - Т. 1. - 1902. - 485 с.

7. Азбука авторского права [Текст] / [под ред. Е.В. Тарасовой]. - М.: ЮНЕСКО, 1982. - 104 с.

8. Підопригора О.А. Право інтелектуальної власності України [Текст]: нав. посіб. для студ. юрид. вузів і фак. ун-тів. / О.А. Підопригора, О.О. Підопригора. - К.: Юрінком Інтер. - 1998. - 336 с. - Бібліограф.: с. 321 - 331.

9. Сергеев А.П. Патентное право [Текст]: учеб. пособ. / А.П. Сергеев. - М.: БЕК, 1994. - 202 с.

10. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации [Текст] / А.П. Сергеев. - М.: Проспект, 1999. - 759 с.

11. Право інтелектуальної власності: академ.курс [Текст]: підручник для студ. вищ. навч. закладів / [за ред. О.А. Підопригори, О.Д. Святоцького]. - 2-ге вид., перероб. та доп. - К.: Ін Юре, 2002. - 672 с.

12. Конституція України [Електронний ресурс]: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду: за станом на 01.02.2011 р. - Електрон. дан. (1 файл). - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. - Назва з екрана.

Чернишова О.О.
доцент кафедри інформаційно-технічного
забезпечення ОВС та спеціальної техніки ОДУВС
Надійшла до редакції: 09.05.2013